

a "őretől" helyőrség

IRODALMI-KULTURÁLIS MELLÉKLET

"mindig
meg akartam
halni
s mindig írtam
helyette
egy könyvet"

2019. november 9. III. évfolyam 45. szám

2 Juhász Kristóf
tárcája

5 Lázár Balázs
és Polgár Kristóf
versei

6 Radnóti Miklósról
és Kertész Imréről
emlékezünk

Asszonyok (akril, vászon, 60 × 90 cm, 2017)

vezérvess

Farkas Wellmann Endre

L. D. spleenes sorai cukorbajáról

A baljós nyelvű mérleg most egyensúlyba áll,
és az a régi önmagad,
mely valamiért élt harminchat évet, azt követeli, hogy megtagadd
és elfeledj és visszaadd,
amit úgy ismertél, hogy az élet.
Jól van, Caesar, aludj el szépen,
mint hajdan Domitia mézédese meséi, öleljen át az ég,
a föld szorítson.
A jó cukor is aluszik
s a HDL-koleszterol is.

Máma már megint nincs tovább.

interjú

II-es típusú diabétesz - választás élet és élet között

A kettes típusú cukorbetegségről Cukor.baj címmel rendhagyó szemléletű, igen izgalmas könyv (Partvonal kiadó, Budapest, 2019) született: újszerű megvilágításban beszél erről az egyre döbbenetesebb statisztikát mutató kórságról, amely lassan a társadalom közel húsz százalékát érinti. Szerzője Farkas Wellmann Endre József Attila-díjas költő, lapunk szerkesztője és – az ő megfogalmazásában – gyakorló cukorbeteg, aki közel tízéves tapasztalatát foglalja össze és adja az olvasó kezébe egy olyan könyv formájában, amely elsősorban a betegség antropológiai összefüggéseire összpontosít. Tehát nem a lehetetlenre, nem a csodákra, hanem a gondolkodás felelősségére alapoz, amely révén nemcsak a cukorbetegség válik érthetőbbé, hanem az odáig vezető út is. Nem utolsósorban pedig segít a betegséggel való együttélésben.

– Ezt a naplót magadnak kezdted írni, vagy eleve tudtad, hogy könyv lesz belőle? Mi előzte meg?

– Elsősorban maga a betegség. Ez előtt nagyjából kilenc évvel diagnosztizáltak kettes típusú diabéteszrel. Ennek a könyvnek is egy olyan vágyakozás az eredője, mint amelyben a szépirodalmi szövegek fogannak. Valamiféle mondani akarás. Ha együtt élsz ezzel a betegséggel, nyilván beavatottá válsz. Óhatatlanul másként gondolkodsz róla, mint egy kívülálló.

– Vagyis olyan, mint amikor az ember átél valamit, és tudja, hogy ebből más is nyerhet? Egyfajta tanítás? Amikor bele-néztem, az volt az első érzésem, hogy a könyv új célcsoportot tud

megszólítani, hogy talán olyan emberek is fogják olvasni, akik nem tudnak rólad semmit.

– Igen, és ennek sokkal jobban örülök. Egy ilyen szerzőiség egészen más, mint az irodalmi szerzőiség. Költőként van egy több évtizedes karrier a hátam mögött, ebben a könyvben viszont az az érdekes, hogy teljesen más területen szólok meg, mondhatni szív kézzel nyúlok egy olyan témához, amiről azt gondolom, így még nem beszéltek.

– És van ennek egy belső folyamata. Egy ilyen betegséggel szembesülni ezzel jár?

– Amikor leültem írni a könyvet, a benne leírt kísérlethez akartam egyfajta naplót vezetni. Onnan indult. Kitaláltam egy kísérletet, amely arról szólt, hogy ha sikerülne visszaál-

lítani a szervezetemet olyan paraméterekre, mint a betegséget megelőző állapotom, akkor lehet-e számítani bármilyen radikális javulásra. Igazából nem is terveztem ezeket az eredményeket közzétenni, hanem magamnak akartam egy naplót, ahonnan visszanezhetem azt, hogy ha bármilyen eredményre jutok, akkor azt mikor, mi alakítja. Innen indult az, hogy felírtam a napi cukor-, vérnyomás-, testsúly- és hangulati értékeimet. Ha hajnali ötkor felébred az ember, és leírja ezt a négy dolgot egy üres lapra, akkor folytatni is fogja a firkálást, amíg megissza a kávéját. Az első alkalom után megszületett a könyv ötlete: tudtam, hogy honnan indul és merre fog tartani.

– Van ennek egy feszültsége, az ember új adatokkal, teljesen

más értékekkel találkozik, és van a kétségbeesés, hogy Úristen, ez mi, lehet így élni? Ez volt a te reakciód is, vagy lehet ezt távolságtartással kezelni?

– Is-is. Nekem mindkét megközelítés a sajátom lett volna, de ha túl tudományosba viszi el az ember, akkor nyilván nem fog semmi újat mondani, mert azt hiszem, a cukorbetegségről nagyjából mindent tudunk, ez egy hozzáférhető tudás. Én inkább egy olyan tudásra akartam összpontosítani, ami nem annyira közismert. A könyv azzal kezdődik, hogy nem ígér és nem akar eladni semmit, hanem gondolkodni hívja és ebben segíti az olvasóját. Számtalan aspektuson keresztül nemcsak a betegséget, de az emberi létezés mindenkor nagy kísértéseit – a függőségeket, az élethez való viszonyulásunkat, a kultúránk sajátosságait, amelyeket mind összefüggésben látok a cukorbetegséggel – körüljárva próbálok a témát más megvilágításba állítani.

– Honnan merre tartasz és hová jutsz el?

– Két nagy csoportja van a cukorbetegeknek. Az egyik, amelyik pánik-

ba esik, túllihegi a dolgot, nagyon mélyen átéli, a másik csoport pedig egyszerűen tesz rá. Idetartozik azoknak az embereknek az alcsoportja is, amelyik nemcsak nem tud semmit a betegségről, de nem is akar tudni. Ez a közönyös hozzáállás a legveszélyesebb – számukra persze. Én azokhoz tartozom, akiket elfogott a félelem és a görcs, amikor kiderült az érintettségem, hogy Úristen, ez valamiféle végnek a kezdete, a halál felé lépegetésnek egy konkrét fázisa. Ezt le is írom, ráadásul épp akkoriban éreztem magam a legjobban, a leg-egészségesebbnek, amikor ez kiderült. Mikor az emberben tudatosul, hogy egy ilyen kórságban szenved, szerintem nekiáll és számbaveszi azokat a lehetőségeket, esélyeket, amelyek egyrészt jobbá tehetik az életét, másrészt azokat, amelyek segítenek a saját hibáit értelmezni, hogy mik vezették ehhez a betegségre. Érdekes, mert az embernek a állapothoz való viszonya folyamatosan változik. Ez is egy fejlődéstörténet, de ebben semmiféle újdonság nincs, mert az egész élet egy fejlődéstörténet, amelynek vannak magasabb és mélyebb pontjai is.

szerkesztőségi terepasztal

AZ ISMERETLEN KATONÁK RÓZSÁI

Bonczidai Éva

Daksadon az ismeretlen katona sír- emléke nagyobb becsben van, mint bármely más szegletén a világnak. Nem azért, mert a daksadiak olyan jó hazafiak vagy annyira kegyelet- teljesek lennének, hanem félelem-ből virágozzák fel minden reggel azt a kopjafát.

A daksadi ismeretlen katona sírja valójában két ember földi maradvá- nyait őrzi, mindkettőt valami galád véletlen sodorta ebbe a faluba. Dak- sad egyetlen nevezetessége, hogy áthalad rajta a vasút. Állomás sincs, de a mozdonyvezetők naponta két- szer is lassítanak a füzes mellett: hajnalban itt ugranak fel azok, akik a városba igyekeznek, alkonyatkor pedig itt ugranak le azok, akiket ha- zahozott a gondviselés.

De ez nem volt mindig így: a há- ború vége felé, augusztusban elpár-

tolt a daksadiak mellől a fennvaló. Az asszonyok esküsznek, hogy va- sárnap volt, a délutáni templomo- zásra húzták a harangot, amikor a falun átdübörgő szerelvényről va- laki egy holttestet dobott le a töltés mellé. A férfiak azt állítják, péntek volt, és a déli harangszó kondult meg épp, amikor a tehervonat egy embernyit könnyített magán. De ami biztos, hogy Mózsikék kisebbik fia találta meg a magyar honvéd élettelen testét, és addig pislogott mellette nyüsztve, hogy azóta se bírja abbahagyni a szemhéjrebe- getést – hunyorog, pillogtat ma is, ha kell, ha nem. Összecsődült a falu, hogy mi legyen a halottal. Persze, el kell temetni, de ki költsé- gén? Nincs ám ingyen a koporsó, s a jó daksadiaknak a pap se csókért mondja az áment. S most egy ide-

gennek meg csak úgy kijárna a jó egyházi temetés? Zúgolódtak, mo- rogtak a hívek, de aztán az Alszeget és Felszeget házról házra járva a kisbíró csak összegyűjtötte a vég- tisztességre valót.

De mire a sírt kiásták, még egy katonát találtak a mezőn, a Hosszág gödrében, a nagy diófa árnyékában. Német volt, és halott ez is. Miklós bátyánk lelt rá, félre is csapta a ka- lapját és csúful káromkodott.

– Hogy Ákhábel eresztené rá a Gyehennából szabadult tetves nyüveket a mocskos bandára, hogy ezek mind ide járnak temetkezni! – köpött a markába, azzal neki- állt leoldozni a jóféle disznóbőről varrt bakancsot a halott lábáról. A lábbelit és a lyukas sisakot felhají- totta a szekér derekába – jobban kell az az élőknak, a saroglyára

meg felkötözte a németet, és még épp időben átzötykölődött vele a temetőig.

Télen Miklós bátyánk jóféle, kincs- tári bakancsban járta az erdőt, ta- vasszal meg a leghosszabb paszuly- karóra felszegezett német sisakkal pucolta ki a budit, és már kezdett megenyhülni a lelke a potyatemet- kezők iránt. Az augusztus azonban tragédiák sorát zúdította a falura: egyik héten Boga Karcsiék nagyob- bik fiával elragadt a ló, a fiú leesett, de a lába a kengyelbe szorult, a mén pedig maga után vonszolta a Kacó- széltől le a temetőkertig. Merő vé- res húsdarab volt a gyermek, mire a lovat megfogták. Rezesbanda húz- ta a fiú sírjánál, a daksadiak pedig megrendülve motyogták minden kapu előtt, hogy ilyen szép teme- tést még nem láttak. Másik héten a

Kovácsék papnak készülő fia fulladt bele a vízgyűjtőbe, pedig tudott úsz- ni. Azt gondolta mindenki, az anyja is belehal a bánatba, menni is alig tudott szerencsétlen a gyászkocsi után. Őt nap múlva pedig egy test- vérpár veszett oda messzi idegen- ben, lezárt ércpokorsóban hozták haza őket, a városi cimboráik és a daksadiak hangosan jajveszékelték a kiásott sírgödör mellett. Akkor ér- tetette meg a tiszteletes, hogy a kato- nák hozták a bajt. Azóta virágokkal hordják meg minden nap a sírjukat, az alszegiek és felszegiek névsort írtak, mikor kinek kell friss rózsák- ról gondoskodnia. Télen-nyáron hordják, akinek nincs, felpattan a vonatra és a városból hazafelé nagy csokorral ugrik le este a füzesbe. Oda, ahol Mózsika szeme rángatóz- ni kezdett.

tárca

MIÉRT HALLGATUNK ROSSZ ZENÉT?

Nyár, meleg, strand, füledt ritmusok, lágy akkordok, hullámzó dallamok... Kinek ne lenne ismerős ez az idilli kép? Napjaink va- lóság, vagyis fogyasztói pszéudokultúrája elképzelhetetlen háttérzene nélkül, legyen szó vásárlásról, sportról vagy egyszerűen egy jóleső henylésről, amit a nyugati ke- reskedelmi feketemágusoktól fantáziátla- nul (franchise-szerűen) átvett terminológia szerint wellnessnek mondunk. Tudjuk a ze- nei enciklopédiákból, hogy létezik autonóm zene, amit azért csinálnak, mert zenét akar- nak csinálni, és funkcionális zene, amit meg azért, hogy valamilyen tevékenységhez tár- suljon. Primitív felosztás, de valahol el kell kezdeni. A történelem hajnalán autonóm zenének nevezhetjük a szöveg- és dallam- központú zenét, amivel hivatásos muzsiku- sok meghitt környezetben szórakoztatták a hatalmasokat vagy bárkit, aki kíváncsi volt rájuk (természetesen a vándor vagy lokális énekmondók dalainak is volt funkciója: a kor médiáját, történelemkönyveit és csalá- di históriát jelentették). Funkcionális zene volt a munkadal és a katonadal, amiben minden a ritmushoz igazodott, kalapácsü- tés, evezőcsapás, kaszalendítés, menetelés vagy roham ritmusához (aki nem tudja el- képzelné, milyen egy roham ritmusa, hall- gasson bele bármilyen úgynevezett galop- pozós, avagy középtempós metálnótába: ezek ritmizált lovasrohamok).

Ma egy közönséges munkadal, legyen a volgai hajóvontatóké, a kínai lepénysütőké vagy a magyar aratóké, már népművészet,

eredeti funkcióját vesztett autonóm zene (persze rögtön vissza is nyeri, ha valaki azt dúdolgatva kezd hajót vontatni, lepényt sütni vagy aratni, de beléptidőjait szedni akkor megint nem lehet rá).

Ma a zene végtelen. Semmilyen zene nem tilos, minden zenész olyan zenét csi- nál és minden hallgató olyan zenét hallgat, amilyet akar. Ebben a végtelenben a mo- dernitás óta benne van a zene ellentéte is: a zaj, amely ma közmegegyezően (vox populi) szintén zene.

Egy átlagos strandbüfében, sportesemé- nyen, plázában, bulin, bárhol, ahol nagy tömeg gyűl össze azért, hogy úgy visel- kedjen, mint egy nagy tömeg, funkcioná- lis zene szól. Ha experimentális, fúziós dzsessz vagy zürjén-ócsere misz népdal- csokor dallamait fújna felénk a lágy nyári szellő a fitneszteremből, az is funkcionális zene lenne, mert azért tették be a leját- szóba az intézmény vezetői, hogy mi az ő intézményükben költsük el a pénzünket. De fenti helyeken, ahol a kultúra csupán jól átgondolt gazdasági elképzelések egyik mel- lékkérdése, kizárólag valami szintetikus, embertelen, ipari döngölést lehet hallani. Az elektronikus zenének is megvannak a maga zsenije, napszámossai és páriái – de itt nem elektronikus zenéről van szó, hanem olyan zajmasszáról, amit érző, gondolkodó em- beri lény egyszerűen nem is hozhatna létre, mert nem emberi. Ha végtelenül nyitottak vagyunk: lehetne a zajmassza a cölöpverők vagy a Thor kalapácsával dolgozó fegyver-

kovácsok munkadala is, de értelme, pláne esztétikája így sincs. Evidencia: az ütemes zenére testünk spontán reagál. Révülten ringatózunk, vonaglunk vagy elbambulunk (a világok közt kaput nyitó, sámándobos révület és a monoton zaj mesterséges eksz- tázisa között posztmodern vulgárértelmisé- giek nagy élvezettel találnak kultúrtörténeti összefüggést – nyilván találnának a késő re- neszánsz freskók és a vintage pornó között is, de szerencsére nem mennek oda, ahol késő reneszánsz freskók rendesen tartó- kodni szoktak, így ezt eddig megúsztuk). Ezzel a legegyszerűbb a népet fogyasztásra, görcsös, kapkodó zabálásra, üritésre, az- tán megint csömörig töltökezésre bírni. Ez már biopszichológia: a gyomromban dübör-ög a basszus, gyorsabban eszem, gyorsab- ban iszom, gyorsabban emészték. Mindent gyorsabban csinállok, mint az anyatermészet megkívánna. De miért kell ehhez a primitív, rövid távú, kapitalista rémálomhoz ennyi- re szörnyű zaj? Attól félnek talán, hogy ha némi dallam is van benne, akkor lassabban zabálja a hamburgerét a fogyasztó és tovább talál életben maradni? Vagy hogy véletlenül kifejlődnek bizonyos esztétikai idegvégző- dései, és nem zabál több hamburgert meg nem kölcsönöz több jet-skit? Rengeteg jó zene van a világon. Minden műfajban van jó. Legalább annyi jó zene van a világon, mint rossz. És mégis, direkt a legrosszabbat hallgatjuk. Hiszen ha nyomasztó, monoton, rideg zenére vágyunk, akkor kapásból ott a Depeche Mode, a Nine Inch Nails vagy a Helium Vola. Egy világhírű pop, egy vilá- ghírű metál-electro avantgárd és egy teljesen rétegavantgárd (naná, hogy ez a kedven- cem: opera-énekesnő, gregorián dallamok, német és latin szövegek a végítélet basszu- saira – mi kell még?). Ha felsorolnám az egész kínálatot, tovább tartana, mint jelen írásom (de a hergelés kedvéért még: Front Line Assembly, Ministry, Skinny Puppy, Project Pitchfork, Fear Factory, Juno Reactor, Rammstein, Marilyn Manson, Covenant – vigyázat, a svéd *Covenant* darkos szinti- popot, míg a norvég *Kovenant* industriális black metált játszik!). És még csak a mono- ton, nyomasztó, rideg zenéknél tartunk. Itt is van egy határsáv, ahol a virtuális valóság átkai mellett némi áldás is átszivárog hoz- zánk: ha meghallgatok az internetes rek- lámkloakán mondjuk két mongol folkmetál zenekart (egyik kedvencem a Hu, nemrég a Dankó Rádió is hallható volt féműsoridő- ben! Alig hittem a fülemnek: ilyen abszurd dolgokat inkább kitalálni szoktam, mint ta-

pasztalni. Jólesett hallani, hogy ez valóság), a rendszer rögtön elkezd szórni a többbit. És nemcsak a folkmetált, hanem a tradicioná- lis népzene is, meg bármit, amit a címkék alapján odacsoportosít. Egy délután alatt át lehet tekinteni egy ország zenei jelenének főbb zsánereit.

S a nép, az istenadta nép mégsem ezt te- szí. De miért?

Nos, a választ nem strandbüfében, kon- diteremben vagy faluvégi kurta diszkóban találtam meg, hanem saját lakásunk előtt, ahol az útkaparó munkások a betont tör- ték, mert valaki azért adott nekik pénzt, hogy éppen ott törjék a betont (ha nem egy teljesen ugyanolyan betont tettek volna a helyére, hanem selymes fület nünükével meg évelő nyári tőzikével, még értelmet is kapott volna a dolog). A munkásoknál rá- dió volt, de erre jó ideig nem jött rá senki, mert ment a légkalapács. Aztán a légkala- pács elhallgatott, és megszólalt egy sokkal gyöngébb, halkabb, légiesebb légkalapács – az volt a rádió. Megvilágosodtam: hiszen ha olyan zenét hallgatna az a szegény em- ber, amely, ha nem is maradéktalanul, de legalább jelentősen szebb és esztétikusabb a légkalapácsnál, akkor soha többé nem volna képes kezébe venni a légkalapácsot. Azért hallgat zene helyett zajt, hogy földelje magát. Hogy a civilizációban való túlélése érdekében magát is bebetonozza a beton- ba, az ipari monotonnába, a halott anyag vég nélküli önfertőzésébe. Ha nem fogyasztó- tó zajt hallgatna, hanem valódi zenét, ak- kor elhinné, hogy van menekülés a beton- pokolból, és félredobná a légkalapácsot. De direkt nem akar menekülni, mivel fél az ismeretlentől. Így alsótudati árnyékolás- technikát használ, amit a fogyasztói társa- dalom minden igényt kielégítően szolgál- tat (ugyanaz a helyzet a szépirodalommal és a pletykalapokkal) korosztálytól függetlenül.

Tehát azért hallgatunk rossz zenét, mert félünk kimenni. Félünk attól, hogy megpi- lantjuk a szabályozott, épített mátrix helyett a teremtett világ valóságát (szabadidős-kul- turális időtöltéseink során olykor közvetle- nül találkozunk a teremtett világgal, tehát nagyon fontos, hogy például a strandon úsz- va iszonyatosan rossz zenét halljunk, és fo- lyamatosan eszünkben tarthassuk: mi nem a természethez, hanem a betonhoz, nem Is- tenhez, hanem a sátánhoz tartozunk). Pedig legkésőbb a halálos ágyán mindenki meg fogja látni. Ezért aki még életében elkezd jó zenét hallgatni, nem fog majd annyira meg- ijedni, amikor haldoklik. Próbálják csak ki!

Juhász Kristóf

Képfotózók (akril, vászon, 50 × 70 cm, 2012)

Főszerkesztő: Szentmártoni János (Kárpát-medence) • Lapigazgató: Demeter Szilárd • Szerkesztőség: Ágoston Szász Katalin (gyerekirodalom), Bonczidai Éva (felelős szerkesztő, Oláh János-öszöndíjas), Farkas Wellmann Endre (vers), Nagy Koppány Zsolt (novella, tárca) • Tördelés, grafikai szerkesztés: Leczo Bence, Mohácsi László Árpád • Olvasószerkesztés, korrektúra: Farkas Orsolya, Kis Petronella, Nádaí László • Készült a Kárpát-medencei Tehetséggondozó Nonprofit Kft. Előretolt Helyország Íróakadémia programja gondozásában. A melléklet támogatója: Emberi Erőforrások Minisztériuma

interjú

De végül a betegség ráveszi az embert arra, hogy saját viszonyulást, saját képet alakítson ki róla és kezdjen valamit a helyzetével.

– **Az erősödött benned, hogy az ember maga is hatást gyakorolhat erre, tehát alakítjuk a saját életünket?**

– Persze, gyakorlatilag erről szólt a kísérlet. Azt mondtam, hogy egy fél éven keresztül minden olyan tápanyagot kihagyok az étkezésemből, ami nem kompatibilis a betegséggel. Méregettem a fentebb említett értékeket, a hangulatomat is, és közben lejegyeztem, amit gondolok. Az lett a könyv végkifejlete, hogy vagy amellel döntünk, hogy minőségi életet éljünk, vagy amellel, hogy az élet földi kicsinységét próbáljuk a végletekig hajszolni.

– **Vagyis segíteni tud egy betegség abban, hogy letegyünk a voksunkat egy minőségibb élet mellett?**

– Pontosan.

– **Volt egy olyan érzésem, hogy egy idő után mintha fellazult volna a félelem, és kezdenél együtt élni vele.**

– Azt, hogy most, a könyv megírása után sokkal jobban vagyok, hogy a vércukor-, a vérnyomás- és egyéb értékeim pozitívan változtak, minden kétséget kizáróan el tudom mondani. Ebben nekem nagyon sokat segített a könyv. Benne is nagyon sok mindent helyre tett. Óriási segítség volt, mert most úgy vagyok, hogy semmi olyat nem kell tennem, amit a cukorbetegség ráerőltetne az emberre, tehát laza diétát követek csak, és egészen jó értékeim vannak.

– **Az olvasó együtt izgul veled azon, hogy jobb az érték, rosszabb a hangulat, hogy alakul a kísérletezés. És a könyv közepétől kiderül, hogy ez valami egészen más.**

– A könyv közepe táján kiderül, hogy nem az én betegségemről akarok beszélni, mert az kit érdekeli... Most köszön vissza a kultúrantropológusi énem, amely ugyan az irodalmi pályámon so-

kat segített eddig is, de nem inspirált. Élvezetes munka volt úgy írni valamiről, hogy benne élek, de kívülről is látom, és nem az önsajnálatról írok, nem én vagyok az előtérben, hanem szakmai igénnyel vizsgálom egy jelenséget. Minden cukorbeteg – és nemcsak cukorbeteg, hanem a szenvedélybeteg és a civilizációs bajokban szenvedők – közös jellemzője az önsajnálát. Ezen felül kell emelkedni. A könyv megírása után beléptem néhány cukorbetegcsoportba a közösségi hálón, és a szociális tér nagyon szépen visszaigazolta azt, amit gondoltam és leírtam a könyvben.

– **Mit tapasztaltál?**

– Azt, hogy a cukorbetegség is, mármint a kettes típusú, egy eredővel rendelkezik az összes többi függőséggel járó betegséggel. Például a cukorbetegknél általában az ételfüggőség dominál. Szinte azt lehetne mondani, hogy ez azoknak az embereknek a pszichés függősége, akik valamiért nem tudnak alkoholisták, nikotínisták és drogfüggők lenni, de a függőségre hajlamosak, és mint pótcselekvés megjelenik az egyéb problémákra válaszul az a fajta öröm, amit az evésben találnak meg.

– **A pszichoszomatika is arról szól, hogy alkattal és személyiséggel milyen bajokat vonzol be. Számomra az is nagyon érdekes volt, hogy a könyv elején az olvasó nagyon empátiikus veled, és egy idő után van egy átfordulás: szinte picit irigyljük téled ezt az egészséget, ami nonszensz, de mégis azt mondjuk, hogy kell az ember életébe egy ilyen. Hogyan tudtad ezt magadévá tenni?**

– Óriási közhely, hogy ami nem öl meg, az megerősít. Ez biztosan meg fog ölni, de addig meg nagyon erőssé tud tenni. De most, a negyvenes éveim derekán sajnos azzal szembesülök, hogy a korosztályomból olyan barátok és ismerősök halnak meg abszurd dolgokban, amire én is azt mondom, tulajdonképpen irigylésre méltó, hogy csak cukorbeteg vagyok. Amíg ez nem egy gyors lefolyású

rák vagy autóbaleset, azt lehet rá mondani, hogy az egyik legbékésebb halálnem, vagy csak figyelmeztetés valamire.

– **Felhívás arra, hogy gondolkodjon az ember, ezért is mondtam, hogy szinte irigyljük téled az olvasó.**

– Erre törekedtem is, hogy ilyen legyen. Nem magát a betegséget akartam szimpatikussá tenni, hanem az elfogadás lehetőségét és a gondolkodást.

– **Megszelídítetted a betegséget, elérted, hogy aki bárhol is kapcsolódik a témához és olvassa ezt a könyvet, belegendoljon, hogy a diabéteszszel együtt lehet élni. Ezzel a könyvvel a lelkiigondozás területére is besétáltál – ha akaratlanul is. És attól vagy hiteles, hogy tudod, nagyon nehéz segíteni abban, amit nem élsz át.**

– A kísérlet csupán láthatóvá tette, hogy napról napra ha ezt vagy azt csinálom, azzal pontosan milyen eredményeket lehet elérni. Azt kell eldönteni, hogy cukorbetegként mit választ az ember: bevállalja, ami van a vele járó fájdalmakkal és az emberileg megalázó végkifejlettel együtt, vagy pedig kizárólag a lábakkal megpróbál kapaszkodni az életbe, és kicsikar belőle még öt-tíz évet pluszban. Ezek olyan dolgok és tudományos tények, amelyekhez önmagában nem kell könyvet írni – ahhoz kell könyvet írni, hogy az ember miként jut el

Fotó: Farkas Attila

ezeknek a kérdéseknek a megválaszolásáig.

– **Vannak kedvenc részeid a könyvben?**

– A könyvnek van egyfajta szerkesztettsége, de a szöveg bármelyik darabját, sorát vagy mondatát fontosnak tartom. Hogy hol érinti meg az olvasót, akár a könyvet indító mondatban („Barátom, meg fogsz döglenni...”), vagy máshol, ahol valami hétköznapi beszélék épp, nem tudom.

– **Miért ez a durva „megdöglenni” kifejezés?**

– Lelkészként és mentálhigiénés szakemberként te is nagyon sok mindent tudsz a halálról, ugyanakkor azt is, hogy vannak pillanatok az ember életében, amikor a dolgokat moduluszban látja. Ez is ilyen, így közelít ez a megfogalmazás a végkifejlethez: ha megdöglöttél, meg vagy dögvölve, nevezük halálnak vagy bárminek.

– **Beteg emberekkel dolgozva az embernek pont azt kell megtanulnia, hogy vigyázzon a szavakkal, mert gyakran a pontos kifejezés lehetetleníti el azt, hogy segítsünk. Te pedig odacsapsz, mint amikor a kórházban valaki megmutatja a friss műtési sebet, és nézi, hogy bírod-e a látványt.**

– Végig ilyen provokatív a könyv, néhol trágár kifejezések is vannak benne. Az egyik részben Hofira hivatkozom, amikor azt írom, hogy az Isten az észet osztotta el a legegyszerűbben, mert senki nem hivatkozik arra, hogy neki kevés lenne, és itt jön be az ember egocentrikus szemlélete. Ez a betegség pedig épp arra figyelmeztet, hogy valamit elrontottál. A betegség azt jelenti, hogy az ember szervezetében felborul az egyensúly. Aki ebben az állapotban is azzal hitegeti magát, hogy az élet fordult ellene, az nagyot téved. Ezt fontos felismerni, mert nélkülül javulás sem érhető el az állapotában.

– **Volt neked is ilyen Istennel perelő részed?**

– Istennel ilyen ügyekben kevésbé szoktam perelni. Ami perelnivaló van velem, az nem olyan dolgokra vonatkozik, amelyekről tudom, én is sokat tettem azért, hogy úgy legyenek.

– **A perelés a folyamat természetes része, a fejlődés anélkül nem is következik be, hogy az ember ne essen át azon, mindegyikre haragszik.**

– Láthattad, van egy-két olyan fejezet, amely az istenhitről szól, és ezt a dolgot miként lehet vagy hogyan érdemes megközelíteni. Az, hogy ez az emberben hogyan tud valamiféle nagyon mély őszinteséggel kialakulni, megint egy hosszú folyamat eredménye. Nyilván beszéltek erről a saját szemzőgemből és a kívülállóékból is. Az olvasó pedig megint eldöntheti, hogy ő mit gondol.

– **Hogy élsz most, mire tanított meg a könyv?**

– Arra, hogy ebben a buliban az ember végképp ne kockáztassa meg azt, hogy hazudik önmagának. Ezt nem arra értem, hogy elkezdjük a házi vércukormérési eredményeinket eldugni a fiókba és nem venni rólu tudomást. Abban kell rohadt őszintének lenni – és erről is szól a könyv –, hogy ha az ember elkészíti a saját kicsi diabéteszes életrajzát, azt az önvallomást, amelyben őszintén mindent felsorol és lajstromba vesz, ami a betegségéig történt vele, tudatosít magában egy csomó dolgot. A saját tényleges problémáinak és tévelygéseinek a felismerését, az élet különböző helyzetekben meghozott rossz döntéseit, melyek bármilyen betegséghez, beteges állapothoz vezettek el. Ezeket, ha az ember belátja, egyszerűen megnyugszik, és onnan sokkal könnyebb lesz neki együttélni a betegséggel, ami mindenfajta javulásnak a kulcsa.

– **Milyen visszajelzéseket kaptál a kézirat alapján?**

– Nagyon pozitívakat, hála Istennek, mindenki rendkívül szerette. Ahány tudományterületre kimerészkedtem a könyvben, mindegyiknek egy-egy általam nagyra becsült szaktekintélyt kértem fel, hogy véleményezze a kéziratot. Ezeketől a lektoroktól és az orvosaimtól, dr. Vörös Pétertől és dr. Radó Gábortól is sok biztatást kaptam, enélkül ki sem adtam volna a kezemből.

– **Róluk a könyvben is nagyon pozitívan beszélsz, és végig veled vannak, azt érzi az olvasó, hogy ez a ti közös ügyetek.**

– Abszolút, persze. Ez egy másik dolog, hogy az orvos–beteg viszony az alapja mindenféle gyógyító munkának. Ezt az orvosok tudják, a betegek kevésbé, ezért beszéltek róla. Azt egyébként nagyon sajnálom, hogy az orvosszakma nincs társadalmilag annyira a helyén kezelve, mint amennyire kellene. Sokkal nagyobb társadalmi megbecsülést érdemelnének.

Jószágok (akril, vászon, 50 × 70 cm, 2012)

novella

HÍVÁS

Oberczián Géza

Egészen ráizzadt a kezem a kormányra. Az ablak nyitva, hiába hideg, ködös a hajnal. A tenyeremet beletörölöm a nadrágomba. Azután gyorsan vissza a kormányra, mert erősen kanyarog az út. Gyorsan hajtok. Már nincs messze. Fészkelődöm az ülésen, próbálok kényelmesebb pózt találni. Órák óta vezetek megállás nélkül. Valami nyom a derekamnál. Hagyom. Feljebb tekerem a rádiót, a *Radár Love* megy. Régi szám, de jó. A nevelőapám mutatta. Ez az adó csak régi számokat játszik. Mindig ezt hallgatom.

Négy óra, tők sötét. A fényszóró pásztazza a szerpentint. Néha állatszemek villannak az út szélén. Megfigyelnek. Visszaváltak, gázt adok. Bóg a motor. A szemek eltűnnek. Elégedetten vigyorgok.

Egyre erősebben érzem a hívást. Tudom, erősnek kell maradnom. A múltkor elgyengültem. Amikor rám villant a szeme. Mint a vadaké. Gázt adok, hadd bőgjön a motor. Szinte látom a menekülést az erdőben. Ágak ropognak a rohanó lábak alatt. Úgy képezem. A talpak csatánása a parkettán, ahogy elfutott előlem. A szeme villanása, amikor utolértem. A kitágult pupillák. A ziháló lélegzete. Mint a hideg szél a kocsiblakon. Izzadt tenyeremet rászorítottam a szájára. Jó játék volt.

A hívása tegnap este lett elviselhetetlen. Akkor kocsiba vágtam magam. Rég volt ilyen utoljára. Megvan vagy fél éve.

Legutóbb közelebb volt. Egyre távolabb kerülünk. Sokáig nem is tudtam, hol van. Pár napja eszembe jutott a lőtér. Fura, hogy éppen ott. Pont azért járok oda, hogy ne jusson eszembe. Hogy lefogaljam a gondolataimat. Nagyon örülök, hogy egyszer odakeveredtem. Sok időt töltök ott. Jót tesz nekem a

lövészet. Lenyugtat. És jó vagyok benne.

Azelőtt nemigen tudtam, mihez kezdjek magammal. Anyám észre se vett, mintha üvegből lennék. Eltűnt, amikor négyéves voltam. Elhagyott, ahogy később mindenki más is. Azóta tudom, hogy nem léteztem. Már én sem látom magam.

Nekem a feleségem volt minden. Én voltam a legboldogabb, amikor hozzám jött. Amikor pedig elment, épp nem voltam otthon. Persze nem haragudtam rá. Nem is tudtam róla. Miután szabadultam, egyedül voltam. Így éreztem meg az első hívását. Nem abban a lakásban, ahol együtt voltunk, azt már kiadták másnak. Egy barátomhoz költöztem. Az egyetlen szabály az volt, hogy nem találkozhatok a nőjével. Ha ő jön, nekem mennem kell. A biztonság kedvéért, azt mondta. Egy ilyen csatangolós estén találtam a lőtér.

A pénz, amit két év alatt a kóterben kerestem, nagyon hamar elfogyott. Munkát nem kaptam ezzel a priusszal. Ha fegyveres rabló lettem volna, még biztonsági őrnek is felvettek volna. De így, nem is értem... Én csak szerelmes voltam. Meg akartam védeni. Nehogy olyat tegyen, amit később megbánhat.

Gázt adok, szárguldok a reggeli párában. Öt óra. Lassan feljön a nap. Ha nem lenne köd, már látszana. A hívás is erősödik. Biztosan érzem, hogy itt lesz. Alig várom, hogy lássam végre. Nagyon megörültem, mikor egy ismerős elmondta, hogy találkozott vele itt, ebben a kisvárosban. Azt mondta, jól nézett ki, megnyugodott. Rólam nem beszélt. Nem csoda, gondoltam, régen találkoztunk.

A múltkor alig játszottunk. Kihaszánálta a pillanatnyi elérzékenyülésemet, hogy két év után újra látom. Gyönyörű volt. A heg a hom-

Kövér nő (akril, vászon, 50 × 70 cm, 2012)

lokán egész megfakult, már alig látszott. Azt néztem, amikor rám vágta az ajtót. Valamit kiáltott is, de nem értettem. Végül berúgtam az ajtót. Mondtam neki, nekem még mindig csak ő van, de nem felelt. Ellenállt, túlzottan is erőlködni kellett, szóval rövid lett az egész. Azt kiabálta utánam, hogy feljelent megint. Szájba vertem és eljöttem. Még vártam rá a ház előtt, de amikor jött egy rendőrautó, inkább elhajtottam. Nagyon csalódott voltam. Aznap délután három tárat is ellőttem a lőtér.

Ebben a kisvárosban nincs egyenes utca. Esküszöm, fásasztóbb végigmenni rajta, mint a szerpentin. Egy lélek sincs sehol. Csak figyelő szemek az ablakokban. Visszaváltak, bóg a motor. Eltűnnek. Mint az állatok.

Az épület egy dombtetőn van. Jó nagy. Meglepően nagy. Három emelet, kívülről csupa téglá és ablak. Előtte park. Magas kerítés. Nagy kapu. Portásfülke. Kiszállók, megmozgatom a tagjaimat. Csinálok néhány törzshajlítást, csípőkörzést. Erről eszembe jut, miért jöttem, ez felvillanyoz. Energikusan a portásfülkéhez lépek. Álmos, kövér ember néz ki. Mondom, kit keresek. Felel valamit, nem értem. Elszántan ránézek. Megismétli, akkor sem. Mondom, kit keresek. Elhesseget, bezárja az ablakot, visszaül a helyére. Bezörgetek, mondom, kit keresek. Kikiabál. Az ablak betörik.

A kezem elkapja a pasas ingét és odarántja elem. A másik kezemmel előhúzó a pisztolyt az övemből és a fejéhez tartom. Legalább már nem nyomja a derekamat. Mondom, kit keresek. A pasas tők vörös és csak hápog. Fejbe vágom a pisztoly markolatával. Elterül, nem mozdul. A pisztolyt a lőtérrel vettem kölcsön. Gondoltam, hasznos lehet. A nagykönyvben megkeresem a nevet. 202. Kinyitom a kaput, besétálok. A park néptelen. Süket a csend, csak a kocsij motorja jár. Leállítani is elfelejtettem. Nem érdekel. A nagy bejárati ajtó nem nyikorog, mint vártam, ellenben döngve csapódik be utánam. Mint a pisztolylövés, úgy visszhangzik a homályos folyosókon. Várok, figyelek, de nem jön senki. Edénycsörgés jobbról. Biztos készítik már a reggelit. Fél hat. Korán kelnek itt. Elgondolkozom, hány nő lakhat ideiglenesen egy ekkora otthonban. Mosolygok. Ha majd kijön, itt fogom várni.

Széles márványlépcső, igazán szép. Nem ilyenhez szoktam, a kóterben beton meg vas minden. És szűk. A tágasság erőt ad, szinte futok a lépcsőn. Megszédít a szabadság. Mélyeket lélegzem, mégsem zihálok. A másodikon sötét folyosó tátong. Belépek. Izgulok, várom a találkozást. Felidézem az előzőt, idegesen vigyorgok. Most nem lehetek gyenge. Majd vigyázok.

A hívása már-már elviselhetetlen. Körbe forgok, mint egy irány-

tű az Északi-sarkon. Ebből tudom, hogy megérkeztem. Négy ajtó a két oldalon. A 202 balra a második. A pörgés abbamarad. Lenyomom a kilincset, enged. A szobában sötét még a reggel, a függöny behúzva. A falnál ágy, épp felül benne valaki. Gyönyörű, mint mindig. Legjobban a reggeli gyűrődést szerettem az arcán. Tágra nyílt szemmel mered rám, sikoltana, de ráfogom a pisztolyt, ettől elhallgat. Helló, bébi, mondom, végre újra együtt, nagyon hiányoztál. Egész behúzódik a sarokba, magára tekeri a paplant. Mellé ülök, átkarolom. Szokatlanul vastag a dereka. Lerántom a paplant, látom, kövér, mint egy disznó. Az arca is kigömbölyödött. Meghízta, mondom neki vádlón, és ütök, ronda lettél, teszem hozzá. Szűkölve próbál minél beljebb húzódnia a sarokba. A könnyeiben végre meglátom magam. Erős vagyok és eltökélt. Két karjával a hasát védi. Régen az arcát védte. Hirtelen rájövök, terhes. A tiéd, a tiéd, tőled van, hajtogatja, a te gyereked, a tiéd, a tiéd, de nem figyelek rá. Te büdös kurva, üvöltöm és lövök.

Egészen ráizzadt a kezem a kormányra. Az ablak nyitva, hiába hideg, ködös a reggel. A tenyeremet beletörölöm a nadrágomba. Laza vagyok, nem sietek. A rádióban a *Je t'aime* megy. Elérzékenyülök. Nem is értem, miért szeretem őt annyira. A hűtlen. Meg sem érdemli, hogy törődjek vele.

Ebédre várva (akril, vászon, 140 × 90 cm, 2017)

Lapszámunkat **BERECZKI KATA** festőművész képeivel illusztráltuk.

Bereczki Kata 1980-ban született Dombóváron. Tanulmányait építész-ként kezdte, majd a Magyar Képzőművészeti Egyetem festő szakán

folytatta, ahol 2011-ben diplomázott. Radák Eszter volt a mestere.

Egyéni tárlatai voltak Budapesten, Dombóváron, Ljubljanában, Debrecenben, Simontornyán, Tamásiban, Nagykövácsiban és Szentendrén, műveit csoportos kiállításokon Kassán és Nürnbergben is láthatta a közönség.

Bereczki Kata festményeinek - témától függetlenül - sajátos alkotóeleme az a vagány irónia, amellyel úgy ragad meg hétköznapi helyzeteket, hogy mosolyra készíten, mégsem bánt meg, ha egy-egy esetlen és suta furcsaságban magunkra ismerünk. Nem bánt, de provokál, hiszen ez a fajta leegyszerűsített szembesítés provokatív.

Furcsa kontraszt van a falusi és a múzeumi életképek között. És rokonság is, hiszen sajátos szempontrendszert birtokol az is, aki elidőz egy-egy festmény előtt, és az is, aki a jóságokban és a ma-

jorságban gyönyörködik. De míg utóbbi szemtől szemben áll a teremtett világ anyagiságával, addig a kiállítások közönsége fülhallgatókon keresztül vár kapaszkodókat az értelmezéshez, a felismeréshez, hogy mit kell látnia, és fotózással próbálja megörökíteni az élményt, mely talán sosem volt sajátja.

Idegesség, otthonosság - ritka, hogy egy művész mindkettőt ennyire pontosan ragadja meg, és saját képi világa egyszerre hordozza mindkét állapotot. Ezeket az arctalan karaktereket mindannyian ismerjük - láttuk már őket a tükörben, a szomszédban, a családi asztalnál, az utcán, régi és új fotóinkon. Itt nincs idill, csak valamilyen furcsa rend, mely egyszerre ébreszt viszolygást és nosztalgiát - pedig nem a kép változik, csak mi botorkálunk néha a felismerések között.

Lázár Balázs

H. úr hagyatéka

Hic et nunc,
 hogy a barlangrajzokat számítógépekre,
 a tűzjeleket tűzfalakra, a véres vadászatokat
 még véresebb videójátékokra, no meg a
 kőbaltát ütősebb atombombára cseréltétek,
 miközben a forma s technika diadalában
 igazi valótok évezredek alatt alig változott,
 rátok hagyom hát hiú magatok
 felemelő és beteges vágyaitokkal,
 csodálatos és szorongással eltöltő,
 világhódító vívmányaitokkal együtt,
 a múltat átírni képes kozmikus jövővel,
 a bolygók és csillagok között kalandozó
 új gépember-faj izgalmas ígéréttel.
 (De nincs már törvény és nem áll a tétel,
 hogy a történet végül katarzist érlel,
 csak zuhannak egymásba idők és korok,
 s mint lebegő porszem, bennük úgy vagyok.)
 Rátok hagyom immár e szép és vad világot,
 mint ki azt hitte, neki semmi meg nem ártott,
 de közben átfolyt rajta minden, mint ujjak közt a homok,
 s számára kegyelem, új kezdet többé nem ragyog.
 Szívemben immár esőerdők olthatatlanul égnek,
 és belső óceánok savasodnak el véglegesen,
 tekintetem virágba borulásra váró jégsivatag,
 s olvadó gleccserként csúszik ki belőle a gondolat:
 hogy nem sokáig leszünk pusztán biológiai lények,
 nem lesz külön szervetlen világ és szerves élet,
 s az agysejtet chippel összekötött szuperneten
 egy mesterséges intelligencia örökünkbe léphet.
 Szabad akaratunk kiiktatja majd e virtuál-lélek,
 s termel belőlünk profitot egyetlen hatalmas
 és persze tuti megváltást hirdető, globális cégnek...
 De most, míg szétfeszít minket annyi fájó, régi dolog,
 s új kihívások időperemén értetlen várjuk a holnapot,
 ma, a pillanat tűfokán átbújva, legyünk úgy, ahogy
 lehetünk még az álcselekvésekbe fulladó Földön:
 emberszabású emberek és blogok nélkül is boldogok...

Képfotózók II (akril, vászon, 50 × 70 cm, 2012)

Polgár Kristóf
Utazózene

Épp ahogy anyja,
 keblén lógatta és dúdolta
 neki az ismeretlen lalalát,
 sokadik konyak után ő
 maga is valami hasonlót,
 de egészen mást.

Filléres szoknyavadász.
 Tejjívó de többször ittas.
 Ferdén hordott minden
 megörökölt kalapfélélt.
 Ha tánc közben beindult,
 büszkén vállalta. „Ezt én is
 ismerem. Ezt a lalalát.”

Híres feltaláló volt az apja.
 Az övé meg nőgyűlölő,
 fénykorában gróf.
 Bátyja filozófus, húga pedig nő.

Jól állt neki a fehér gallér,
 galambszürke vagy
 amit csak úgy talált.

Mindig csak azt kívánta.
 Felebarátai vagyonát.
 Császártól örökölt köpenyt,
 más dédapjának
 tisztí pisztolyát, jogart.
 Csiszolatlan ezüstkoponyát.

Táncest

A párok parkettre léptek. A hölgyek,
 akiknek nem jutott,
 méltósággal feladták az estét.
 Néhányan még várnak.

Pezsgőben ázó
 hús rohad belemben.
 Boszorkányüldözés után,
 ipari forradalom előtt.
 Bisztrós éjszakai fényben
 csodálatom a hatalom durvaságát.
 Imádom az elpazarolt nőket,
 félrenyelt kortyokat.

A tartás gyengepontját, az árnyékok
 lihegését és minden őszinte szót
 mélyen megvetek. Ezt tennéd te is.

A zene jó volt, parfümöd
 rosszabb, ruhád
 elviselhetetlen, de modorod
 meggyőző.

Karmazsin, életlen szalvéták
 az asztalon. Pont mint régen.

Egy asztalnál

Megint egy asztalnál ülünk, dán királyfi.
 Trónok. Egyik olyan, mint a másik.
 Parádés mézárulást várnak.
 Bolond anyagvilkos.
 Elszeretem a nődét.
 Velem nem megcsalás.

Előbb csak morajlik,
 majd felüvölt a tömeg.
 Összekeverték kettőnket.
 Mindegy nekik. Két órült.

Csak páholyból figyeled.
 Bosszant az eset,
 hamarosan talán beavatkozol.
 Színpadon csak vaktöltény van,
 a penge becsúszik a nyélbe,
 a művér pedig nem veszteség.
 A tapsrendre úgyis feltámadok.

Képfotózók III (akril, vászon, 50 × 70 cm, 2012)

LAPSZÁMUNK SZERZŐI

Arany János (1817–1882) költő
Ágoston Szász Katalin (1996) irodalomszervező,
 kulturális újságíró
Bonczidai Éva (1985) író, szerkesztő
Farkas Wellmann Endre (1975) József Attila-díjas költő,
 író, szerkesztő
Ferenczi Enikő (1972) unitárius lelkész, mentálhigiénés
 szakember
Juhász Kristóf (1982) író, költő, újságíró, előadóművész
Kántor Mihály (1974) szakíró
Kurcz Ádám István (1982) irodalomtörténész, nyelvész,
 történész
Lázár Balázs (1975) költő, színművész
Móricz Zsigmond (1879–1942) író
Oberczián Géza (1961) író
Polgár Kristóf (1997) költő, író
Radnóti Miklós (1909–1944) költő

in memoriam

Radnóti Miklósrá (1909–1944)
és Kertész Imrére (1929–2016) emlékezünk

SZÜLETÉSNAPO, HALÁLNAPO

Bonczidai Éva

1944. november 9. – ennyi év távlatából is különös borzongása van ennek a napnak. Marányi Ede honvéd alezredes parancsára, Tóth András hadapródörmmester ötfős csapata Abda község határában valószínűleg ekkor lőtte föbe a vég-sőkig kimerült Radnóti Miklóst 21 társával együtt. Torokszorító érzés a lágerből kijuttatott verseket olvasni – a *Hetedik eclogát*, a *Levél a hitveshez* és az *A la recherche*-t is a legszebb magyar versek között tartjuk számon. (Milyen szépség jut a magyar irodalomnak? Milyen sors jut a költőinknek?). A tömegsíról előkerült bori noteszként ismert sorok kordokumentumként is kegyetlenül pontosak. A tényszerűségük miatt nehéz méltósággal szembe nézni ezzel – immár az ember legocsmányabb arca is láthatóvá vált. A tömegsíról előkerült 22

holttest boncolási jegyzőkönyvéhez egy jegyzetet mellékeltek – már ez is szinte irodalom: „A ruházatából előkerült iratköteg huszonöt tételből áll. A papírlapokon az írás elmosódott, szétázott, nehezen olvasható. A dokumentumok szélén egységesen vörös vérfolt. (...) A tisztiorvos megjegyzése: A kihantolás során a 12. holttest nadrágja hátsó zsebében találtam egy talajvízzel és az oszlásban lévő holttest nedveivel áztatott és földdel szennyezett jegyzetfüzetet. Ezt napon megszáritottuk és a talajtól óvatosan megtisztítottuk: ez a jegyzőkönyv Radnóti Miklós magyar költő verseit tartalmazza. Kéri a megtalálót, hogy juttassa el Magyarországra.”

1944. november 9. – egyik koncentrációs táborban egy fiú épp betöltötte a 15. évét. A születésnapja a költő halálának napja is.

Sikoly (akril, vászon, 50 × 70 cm, 2012)

De ők akkor még nem tudhatták, hogy az idő és a sors ilyen furcsa módon összeköti őket. A fiú túlélte ezt a borzadályt, és 1996. november 10-én, a müncheni Kammer-spielében *Haza, otthon, ország*

című előadásában mutatott rá: „A költők nem mindig tudják, hogyan kell élni, csaknem mindig tudják viszont, hogy meghalniuk hogyan kell.” Ez az egykori kopaszra nyírt, rabruhás fiú lett az első – és eddig

egyetlen – Nobel-díjas magyar író. Az alábbi írásaikkal a kilencven évvel ezelőtt született Kertész Imrere és a 110 éve született Radnóti Miklósrá emlékezünk halálának 75. évfordulóján.

Radnóti Miklós

Pirul a naptól már az őszi bogyo

Szöke, pogány lány a szeretóm, engem hisz egyedül és ha papot lát rettenve suttog: csak fű van és fa; nap, hold, csillagok s állatok vannak a tarka mezőkön. És elszalad. Por boldogan porzik a lábnyomán.

Pedig fön a kertek felé feszület is látja a csókját és örömmel hull elé a búzavirág, mert mindig hiába megcsudálja őt egy szerelmes, szakállas férfiszenség.

Tizennyolc éves és ha nélkülem van, hallgatva jár, mint erdős partok közt délidőn jár a nyári víz s csillogó gondot ringat magában arról, hogy sohasem telünk el a csókkal és szomorú. Pirul a naptól már az őszi bogyo.

1930. szeptember 1.

Együgyű dal a feleségről

Az ajtó kaccan egyet, hogy belép, topogni kezd a sok virágcserep s hajában egy kis álmos szöke folt csipogva szól, mint egy riadt veréb.

A vén villanyzinór is felrikolt, sodorja lomha testét már felé s minden kering, jegyezni sem birom.

Most érkezett, egész nap messze járt, kezében egy nagy mákvirágzirom s elúzi azzal tőlem a halált.

1940. január 5.

À la recherche...

Régi szelíd esték, ti is emlékké nemesedtek! Költőkkel s fiatal feleségekkel koszorúzott tündöklő asztal, hova csúszol a múltak iszapján? hol van az éj, amikor még vígan szürkebarátot ittak a fúrge barátok a szépszemű karesu pohárból?

Verssorok úsztak a lámpák fénye körül, ragyogó zöld jelzők ringtak a metrum tajtékos taraján és éltek a holtak s otthon voltak a foglyok, az eltűnt drága barátok, verseket írtak a rég elesettek, szívükön Ukrajna, Hispánia, Flandria földje.

Voltak, akik fogukat csikorítva rohantak a tűzben, s harcoltak, csak azért, mert ellene mitse tehettek, s míg riadozva aludt körülöttük a század a mooskos éj fedezéke alatt, a szobájuk járt az eszükben, mely sziget és barlang volt nekik e társadalomban.

Volt, ahová lepecsételt marhakocsikban utaztak, dermedten s fegyvertelen álltak az aknamezőkön, s volt, ahová önként mentek, fegyverrel a kézben, némán, mert tudták, az a harc, az az ő ügyük ott lenn, s most a szabadság angyala őrzi nagy álmuk az éjben.

S volt ahová ... mindegy. Hova tüntek a böles borozások? szálltak a gyors behívók, szaporodtak a verstöredékek, és szaporodtak a ráncok a szépmosolyú fiatal nők ajka körül s szeme alján; elnehezdedtek a tündérléptü leányok a háboru hallgatag évei közben.

Hol van az éj, az a kocsma, a hársak alatt az az asztal? és akik élnek még, hol vannak a harcra tiportak? hangjuk hallja szívem, kezem őrzi kezük szorítását, művük idézgetem és torzóik aránya kibomlik, s mérem (néma fogoly), – jajjal teli Szerbia ormán.

Hol van az éj? az az éj már vissza se jó soha többé, mert ami volt, annak más távlatot ad a halál már. Ülnek az asztalnál, megbújnak a nők mosolyában és beleisznak majd a poharunkba, kik eltemetetlen, távoli erdőkben s idegen legelőkön alusznak.

1944 ősze

Részletek Kertész Imre műveiből

K. dosszié

Mindig meg akartam halni s mindig írtam helyette egy könyvet – ez elegáns kibúvó lenne, nem?

*

Tudod, egy tizenéves gyereknek, különösen ha pajtások, hasonló korú gyerekek veszik körül, akikkel megoszthatja sorsát, nem annyira könnyű elvenni az életkedvét. Van benne valami... valami romlatlan naitítás, ami megóvja őt a teljes kiszolgáltatottság, a teljes reménytelenség érzésétől. Egy felnőtt embert ilyen értelemben sokkal hamarabb lehet megtörni.

Valaki más

Minden mű egyetlen, nagy inspirátora és inkvizítora: a halálfélelem.

*

Egyedül a hit valóság. (A tévhit is.) Egyedül a hit teremt valóságot (a tévhit is).

Gályanapló

A nagy művészet mindig olyan, mintha egy betegségen vezetne keresztül.

*

Valószínűleg képtelenül eltűzom mindannak fontosságát, ami velem megesik, kivált, ha kellemetlenségek esnek meg velem. Egyetlen vágyam, hogy kizárólag metafizikai szorongások gyötörjenek. Nem mintha ezeket lebecsülném, de erőim ezekre szabottak.

*

Mindig volt egy titkos életem, és mindig az volt az igazi.

*

Az íráson éppúgy, akár az arcvonásokon, hamar megjelenik az öregedés.

*

Ha egy életem át ugyanazt teszed is – mert ez a tevékeny átok te magad vagy –, legalább ne mindig ugyanúgy tedd.

*

Nincs regényesebb figura, mint a gondolkodó ember. Mert gondolkodni nemcsak ön- és közveszélyes, nemcsak minden szenvedélyt helyettesítő szenvedély, minden kalandnál kalandosabb kaland, hitnél különbség – de ráadásul módfelett szokatlan is.

Mentés másként

Házasetlet és regényírás: egymással össze nem egyeztethető életformák példatára. A lelkiifurdalás örökös forrása (ha az ember még nem teljesen vakult bele a saját önzésébe).

*

2001. október 11. – Ma fél délelőtt azzal gyötörtek, hogy Nobel-díjat fogok kapni. A kiadónak (Suhrkamp) rögtön azt válaszoltam, hogy a Nobel-díj az a díj, amelyet mindig mások kapnak. Végül kiderült, egy Naipaul nevű brit szerző kapta (akit mellel ismerek is, Berlinből). Közben azt figyeltem meg magamon, hogy az egész ügyet zaklatásként fogom fel; határozottan megkönnyebbültem, amikor megtudtam, hogy nem szakadt rám ez a szerencse-katasztrófa. [...] Azt mondtam Marcinak: Auschwitzról írok; márpedig nem azért vittek Auschwitzba, hogy Nobel-díjat kapjak, hanem azért, hogy megöljenek; mindaz, ami velem ezen túl történt, anekdota. Az, hogy nem kaptam Nobel-díjat, ugyanolyan képtelenség, mint ha Nobel-díjat kaptam volna.

*

A szerelmet általában ábrázolják, de – talán a patológusok kivételével – sosem vetik fel alapvető kérdéseit. Az egész európai filozófiában talán csak Platón Szókratésze teszi fel a szerelem kérdését létkérdésként; olyan kérdésként tehát, ami létezésünk titkaival összefügg, és ugyanolyan megválaszolhatatlan, mint emez.

A drámai művek kiadásáról

GION-SZÖVEGEK MAGYARORSZÁGI RENESZÁNSZA

Kurcz Ádám István

Az Előretolt Helyőrség előző számában hírt adtunk róla, hogy Gion Nándor művei manapság – túlzás nélkül állítható – reneszánszukat élik. Előző írásunkban Gion elbeszéléseinek és regényeinek újrakiadásáról számoltunk be, mostani számunkban pedig a másik nagy műcsoport: a drámai alkotások iránti – örvendetes módon szintén nagyon megelégnék – érdeklődésről, illetve e művek kiadásáról írunk.

Talán nincs kortárs író, aki felvehetné a versenyt Gionnal, akinek az elmúlt bő évtizedben több drámai műve kapott publicitást különböző irodalmi-kulturális lapokban és portálokon, mint bárki másnak – az élő szerzőket is beleértve. Hozzátehetjük, hogy az elmúlt hónapokban több drámai műve jelent meg Gionnak, mint korábban összesen; ráadásul a most közreadott alkotások nagy része első közlés. Az író korai halála miatt a legtöbb drámai műve kéz- vagy gépiratban maradt: jelentős részük korábban sem folyóiratban, sem kötetben nem jelent meg, többjük hangszalagra, illetve filmvásznonra sem kerülhetett; ám az elkészült és valaha adásban volt rádiós felvételek, filmek egy része is csak igen nehezen hozzáférhető.

Gion pályája kezdetén filmkritikákat is írt, pályája derekán pedig színházigazgató, majd rádiós főszerkesztő is volt. A hangzó-látszó (színpadi-rádiós-televíziós) műfajok ezen okokból is mindig közel álltak hozzá: nem kevésbé biztos kézzel művelte a drámát, mint a prózát; ezt elkészült filmjeinek, rádiójátékainak és színdarabjainak sikere is bizonyítja. Életművében a két műnem (epika, dráma) találkozását elmondhatjuk, hogy regényei is gyakran drámaiak, szerkesztésükben a filmes vágásokra emlékeztetnek, emiatt magukkal ragadóan izgalmasak. A Noran Kiadó ugyan 2007-ben megkezdte, majd a Noran Libro folytatta a Gion-művek összkiadását, de a sorozat 2012-ben félbemaradt, és a kiadó a fentiek ellenére sem tervezte a drámai művek kiadását, így az érdeklődők

eddig nem tudtak hozzáférni az életműnek ehhez a jelentős, értékes és izgalmas részéhez.

A drámai művek megjelentetésének sok év óta tartó szünetét a Forrás folyóirat törte meg 2016-ban a *Keressünk egy jobb hajót!* című forgatókönyv közreadásával; tavaly a *Szurkolók mind jóbarátok* című ifjúkori jelenetet, idén pedig a *Krisztus katonái a görbe utcából* című tévéjáték-forgatókönyvet jelentette meg. Az elmúlt háromnegyed évben sok más folyóirat is közölt drámai műveket Giontól, olyanok is, amelyek más szerzőktől alig. A Magyar Napló *Főleg a barna hajúak abortálnak* címmel a korábban *Fogadjunk a doktorra* címmel megjelent rádiójátékot közölte; a Kortárs a *Holicser* című tévéjáték-forgatókönyvet; a Hírel az *Izidor* című rádiójátékot és az *Ez a nap a miénk* című regényből készült filmforgatókönyvet; a Tiszatáj a *Jéghegyek fölött* című rádiójáték-szövegekötvet; a Yuhar – Jugoszláviai Magyar Archivum pedig a *A vád* című film és a *Postarablók* című rádiójáték forgatókönyvét.

A fenti örvendetes sorozat után sincs megállás: lapszerkesztők több más drámai művet is elfogadtak közlésre, amelyek kiadása a közeljövőben várható; a drámai művek kötetben való megjelentetését pedig a Napkút Kiadó vállalta, és még ebben az évben tervezi megvalósítani. A kötetben – a hozzáférhetőségi és a kötetterjedelmi keretek figyelembevételével – a fent említett darabokon kívül a következő írások kaphatnak helyet: *Latroknak is játszott I–III. rész* (forgatókönyv-sorozat), *Fülek és fejek* (filmmovella), *Ott zöldbb volt az erdő* (rádiójáték-szövegekötvet), *A késdobáló* (forgatókönyv), *Virágos katona* (drámarészlet), *A málnaszedő gyógyulása* (forgatókönyv), *Szivárvány harciosa Budapesten* (forgatókönyv), *Ámuldozó szemek* (forgatókönyv). E művek szövegeit dr. Nagy Géza Gehringer Éva segítségével többnyire az író hagyatékában (OSZK Kézirattár, fond 583.) lévő gépiratokból rögzítette. Hálásak lehetünk a munkájukért

és a drámai művek közreadásához való hozzájárulásért Gion Eszternek, valamint *A vád* és az *Ámuldozó szemek* című forgatókönyv társszerzőjének, András Ferencnek, illetve Sára Sándornak.

Alább röviden összefoglaljuk az eddig megjelent vagy kiadás előtt álló művek jelentőségét és az életműben elfoglalt helyüket. Bízunk benne, hogy ez a rövid kivonat is izgalmas olvasmány lesz: kedvesen ajánlunk a drámai művek hamarosan kézbe vehető kötetéhez.

Az életműben az elsőként született (vagy legkorábbi fennmaradt) drámai mű a *Szurkolók mind jóbarátok* című jelenet, amely még a szabadkai középiskolás években készült, és egy kéziratos füzetből került elő. A humoros egyfelvonásos egy focimeccs lelátóján játszódik, és a maga esetlenségében is mutatja a későbbi biztos kezű drámaíróit.

A *Krisztus katonái a görbe utcából* című – le nem forgatott, korábban kiadatlan – filmforgatókönyv a Délvidék/Vajdaság történetének talán legproblémásabb időszakában, 1941–1944-ben játszódik, így nem párhuzam és folytatás nélküli a Gion-prózában sem. Cselekménye ott indul, ahol a *Latroknak is játszott* című regénytrilógia második része, az 1976-ban Újvidéken megjelent *Rózsaméz* véget ér: 1941 húsvétján, a jugoszláv csapatok ki- és a magyar csapatok bevonulásával. Mindkét mű főhősei – Gallai István és felesége, Teréz, illetve Nagy István és felesége, Terike – az író nagyszüleitől lettek mintázva, így az életmű összefüggésrendszerében nagyjából azonosnak tekinthetők. Gion prózájában az időszak – valószínűleg a forgatókönyvet megelőző – kidolgozása a *Történetek egy régi forgópisztolyról* című elbeszélésfüzér, amely 1975 elején jelent meg folytatásokban a Magyar Szóban. Ezt követte az 1977-es *A kárókatona még nem jött vissza* című regény, amely allegorikusan dolgozza fel az említett időszakot. Az 1941–1944-es időszak legteljesebb, legegyszerűsebb kidolgozására pedig már az író Magyarországra települése, illetve a rendszerváltozás után kerülhetett sor az először 1996–1997-ben a Forrásban közölt *Ez a nap a miénk* című regényben.

Itt nincs hely a drámai mű és prózai társai tüzetes összehasonlító elemzésére, de az mindenképpen megemlítendő, hogy – cselekményének sok-sok párhuzamával, a szereplők (nevének) egyezésével – a drámai mű legközelebbi prózai rokona a *Történetek egy régi forgópisztolyról*. Ám míg a *Történetek... a kisgyermek* (író) szemszögéből, nagyanja („Nagy Istvánné Terike”) elbeszélései segítségével visszatekintve, így kissé tompítva, sőt nosztalgikusan ábrázolják, a második világháború bácskai éveit, addig a *Krisztus katonái* és az *Ez a nap a miénk* az elbeszélte történet jelen idejében, a maguk véres valóságában mutatják be azt. Természetesen az időszakot feldolgozó művek közül a *Krisztus katonái* a legdrámaibb. És talán a legvéresebb is: az író ebben a nagyapjáról

Gion Nándor 1984 elején

Fotó: Dormán László

mintázott örök túlélő főszereplője kivételével minden címszereplőjét kivégzi. Nagyon fontos különbség a történeti tények és az *Ez a nap a miénk*, illetve a *Krisztus katonái* között, hogy míg a valóságban és az *Ez a nap a miénkben* a bácskai magyar férfiakat 1944 őszen-telén a jugoszláv partizánok már a front elvonulása után tizedelték meg, a – gépirás típusából és a papír fajtájából is következtethetően – még bőven a rendszerváltás előtt Jugoszláviában írott *Krisztus katonáiban* a Tito partizánjai által véghezvitt etnikai tisztogatás politikai okból szóba sem kerülhetett. A forgatókönyv a front megérkezéssel zárul, 1944 őszen-telének eseményeiről majd csak a már Budapesten írt *Ez a nap a miénkben* olvashatunk nyíltan. (A *Krisztus katonáiban* még csak a háborús körülményekre fogva utalhatott Gion a partizánok tetteire: a bácskai magyar férfiak nagy vérvesztésére.)

A *Főleg a barna hajúak abortálnak* is biztos kézzel megírt, különösen izgalmas – és aktualitását sajnos 1970-es évek eleji megírása óta sem veszített – drámai mű. A darab első címváltozata a gépirat élén áthúzva olvasható: *Az utcán történt valami*, fölötté pedig kézzel a *Fogadjunk a doktorra* címváltozat áll. Az új közléskor viszont magából a mű szövegéből kölcsönöztünk címet a darabnak. Ennek fő oka az – megjegyezve, hogy egyik korábbi címet sem tartottuk a mű szempontjából kifejezőnek és az olvasó figyelmének megragadására alkalmasnak –, hogy minden bizonnyal az 1970-es évek elejének jugoszláv (irodalom)politikai viszonyai, illetve az általuk kikényszerített öncenzúra volt az oka annak, hogy az író által adott egyik címben sem szerepel(het) a leghangúlyosabb tematikai elem: az abortuszra való utalás. A darab megírása előtti évben ugyanis a jugoszláv kultúrpolitikában nagy vihart kavart Rózsa Sándor *Mindennapi abortusz* című novellája, amelyben többek között a „Minden órában abortálunk” mondat is olvasható.

Gion darabjában – amellyel, hogy a mű másról sem szól, mint a futószalagon végzett abortuszokról – többször is olvasható, hogy az egyik szereplő tanulmányt tervez írni, amelynek „az lesz a címe, hogy *Főleg a barna hajú nők abortálnak*. Vagy pedig: *Miért abortálnak többnyire a barna hajú nők?*”.

Rózsa Sándor írása miatt a novellát közlő folyóirat, a magyar nyelvterületen a szocializmus évtizedeiben talán a legmerészebb, legújítób irodalmi lap, az Új Symposium 1971/76. számát be is tiltották, a szerkesztőségnek pedig komoly önkritikát kellett gyakorolnia. Figyelemreméltó, hogy a lap szerkesztőségében sok éven át aktív szerepet vállalt Gion öncenzúrája részleges volt. Bár éppen a címben nem szerepeltette az abortusz szót, a rá más műveiben is annyira jellemző merész karakánssággal éppen ezt az irodalompolitikai okból is érzékeny, de a magyar társadalom számára amúgy is talán legfájóbb morális kérdéskört: az ezzel kapcsolatos érzéketlenséget, képmutatást járta körül, megrázóan tiszta tükröt tartva az emberi élet értékét relativizálóknak.

Gion írásáról lehet tudni, hogy az Új Symposium 1972/87–88. számában megjelent. De mivel a folyóiratnak az az évfolyama (bár éppen nem tiltották be) politikai okokból nem kerülhetett át Magyarországra – ahogy abban az évben magát az író is kitiltották az országból –, a magyarországi irodalmi közvélemény számára ez a mű ismeretlen maradt. Bár az Újvidéki Rádióban 1973. február 20-án bemutatták *Fogadjunk a doktorra* címmel egy rádiójátékot, a Deák Ferenc dramaturg által nagyon fontos helyen csorbított, illetve a hangjátékszínház előadása közben is módosult szöveg számtalan helyen nem egyezik a szerzői kéziratral – ami igazolja, hogy miért van szükség a film- vagy hangszalagon fennmaradt drámai művek szövegének kiadására is.

(Megjelent a vajdasági *Előretolt Helyőrség* októberi számában.)

Generációk (akril, vászon, 50 × 50 cm, 2019)

